

ВОДНО-ФІЗИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ЧОРНОЗЕМУ ВИЛУГУВАНОВОГО ПЕРЕЛОГОВИХ ЗЕМЕЛЬ ПРУТ-ДНІСТРОВСЬКОГО МЕЖИРІЧЧЯ

В.В. Романюк, О.М. Ванзар

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
вул. Лесі Українки, 25, м. Чернівці, 58000, Україна romvas.71@mail.ru

Досліджено водно-фізичні властивості чорнозему вилугуваного Прут-Дністровського межиріччя. Встановлено, що чорнозем вилугуваний характеризується стабільними показниками водно-фізичних властивостей незалежно від тривалості перелогового стану та способів використання.

Ключові слова: Прут-Дністровське межиріччя, чорнозем вилугуваний, водно-фізичні властивості, агроценоз.

Вступ. В процесі багаторічного екстенсивного використання чорноземів у землеробстві України відбувається їх поступове виснаження, погіршення основних фізико-хімічних властивостей та агрохімічних показників. Перелогові землі, які появляються по ряду об'єктивних і суб'єктивних причин дають змогу прослідкувати зміни і виявити певні закономірності у відновленні властивостей ґрунту [1,2,4]. Водний режим є одним із факторів, які визначають генезис ґрунту та особливості його формування [3,5].

Зважаючи на істотне біологічне і господарське значення чорноземів у сільському господарстві України, проблема дослідження перелогових чорноземів є актуальною.

Об'єкт і методи. Об'єктом наших досліджень були чорноземи вилугувані перелогових земель різної тривалості формування в межах західної частини Заставнівської ерозійно-карстової рівнини Прут-Дністровського межиріччя, розташовані на західних околицях села Кадубівці Заставнівського району Чернівецької області. Було закладено 4 розрізи, які характеризуються різною тривалістю перелогового стану: розріз №1 (20 років), розріз №2 (агроценоз), розріз №3 (30 років), розріз №4 (60 років).

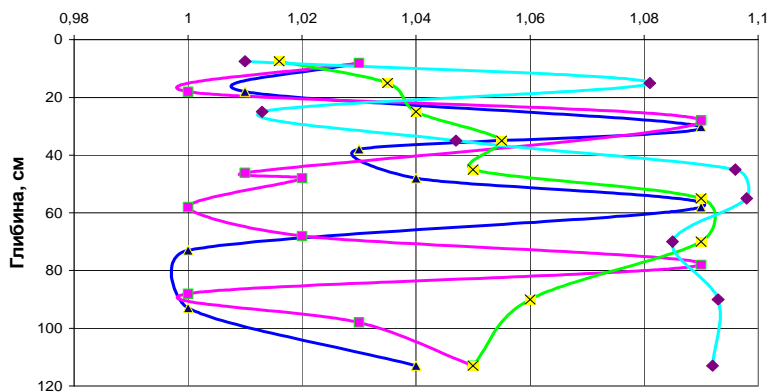
Предметом досліджень були водно-фізичні властивості чорноземів вилугуваних.

При дослідженні водно-фізичних властивостей чорнозему вилугуваного перелогових земель Заставнівської ерозійно-карстової рівнини Прут-Дністровського межиріччя, нами визначались такі показники: щільність, щільність твердої фази ґрунту, пористість, максимальна гігроскопічність (МГ), повна вологоємність (ПВ), найменша вологоємність (НВ), вологоємність в'янення (ВВ). Дослідження вказаних показників проводили за загальноприйнятими методиками.

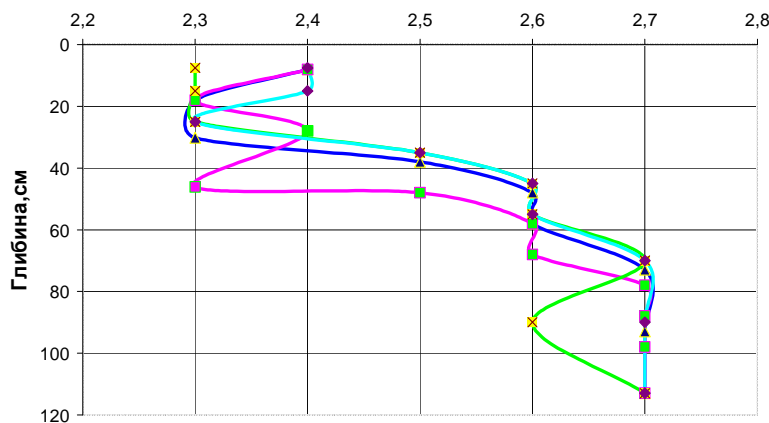
Результати та їх обговорення. На основі проведених досліджень виявлено певні особливості формування водно-фізичних властивостей досліджуваних ґрунтів.

При дослідженні показників щільності чорнозему вилугуваного (рис.1) нами встановлено відсутність істотної різниці у показниках щільності, які знаходяться в межах 1.0-1.09.

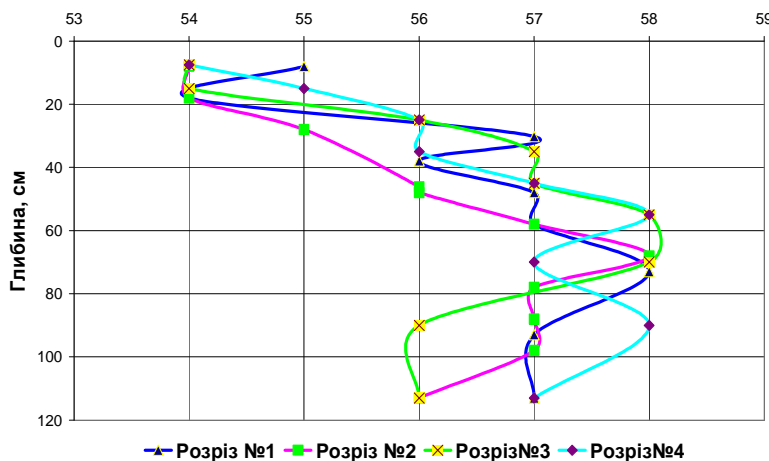
Слід відмітити наявність подібних тенденцій періодичної зміни мінімальних та максимальних показників щільності по глибині профілю для агроценозу (розріз №2) і розрізу №1 з 20-річним перебуванням в перелоговому стані. Максимальні показники щільності проявляються на глибині 30-40см, що відповідає Н_p горизонту, та на глибині 75-80см, що відповідає Н_P горизонту. Водночас, спостерігається також присутність близьких мінімальних показників на глибині відбору 28-38см, де показник щільності складає 1.01 г/см³ та на глибині відбору 90см, де щільність в обидвох варіантах становить 1.0 г/см³. При зростанні глибини ґрунтового профілю спостерігається відносно різка зміна щільності. Для розрізу №3 властиве поступове збільшення показника щільності в межах 1.02-1.06 г/см³ на глибині до 40см із наступним одиничним зростанням до 1.09 г/см³ на глибині 60см та подальшим поверненням до сталих показників. Розріз №4 характеризується наявністю двох піків: перший на глибині 18см, де щільність становить 1.08, другий на глибині 50см з відповідним значенням 1.098 г/см³. Із збільшенням глибини профілю понад 60см, показник щільності стабілізується, коливаючись в межах 1.085-1.095 г/см³. Таким чином, чорноземи вилугувані більш тривалого перелогового стану характеризуються специфічними тенденціями та змінами показників щільності.

Рис. 1. Щільність чорнозему вилугуваного, $г/см^3$
1 - 20 років, 2 - агроценоз, 3 - 30 років, 4 - 60 років.

Рис. 2. Щільність твердої фази ґрунту чорнозему вилугуваного, $г/см^3$.
1 - 20 років, 2 - агроценоз, 3 - 30 років, 4 - 60 років.

Рис. 3. Пористість чорнозему вилугуваного, %
1 - 20 років, 2 - агроценоз, 3 - 30 років, 4 - 60 років.

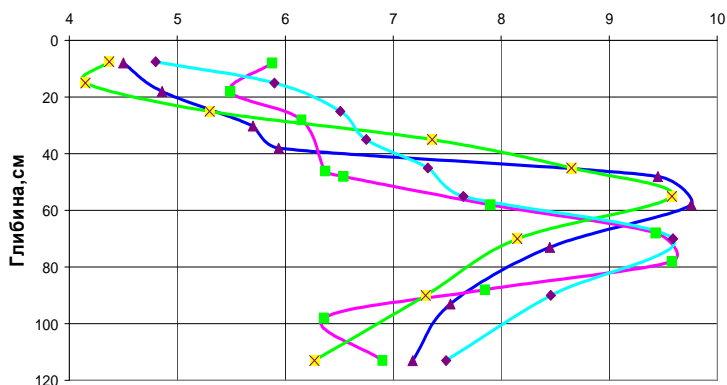
При вивченні показників щільності твердої фази (рис.2) для всіх досліджуваних ґрунтів виявлено незначне коливання в межах $2.3-2.6 г/см^3$ в межах до 40см з наступним розподілом на дві тенденції: різке зростання до $2.7 г/см^3$ на глибині відбору 70см та до 3.0 на глибині 90см із наступним деяким зменшенням та поверненням до показника $2.7 г/см^3$ на глибині 100см для розрізу №2 (агроценоз) та №4 (60 років перелугу). Отже, щільність досліджуваних чорноземів не змінюється при виведенні їх із сільськогосподарського використання. Різниця між окремими шарами ґрунту за цим показником знаходиться в межах статистичного варіювання ознаки. Для розрізів №1, №3 та №4, для яких тривалість перелугу становить 20-30-60 років, спостерігається відсутність різкого коливання показників щільності твердої фази, які мають дещо інший характер.

Так, на глибині 30см щільність твердої фази становить $2.3 г/см^3$. Із зростанням глибини профілю до 60см, щільність істотно зростає до $2.6 г/см^3$. В подальшому на глибині 70-100см і більше спостерігається деяке збільшення до $2.7 г/см^3$. Таким чином, щільність твердої фази ґрунту досліджуваних ґрунтів не змінюється залежно від різних форм використання. Показники пористості у досліджуваних ґрунтах залежно від глибини ґрунтового профілю знаходяться в межах від 54 до 58% та характеризуються дуже подібними тенденціями (рис. 3).

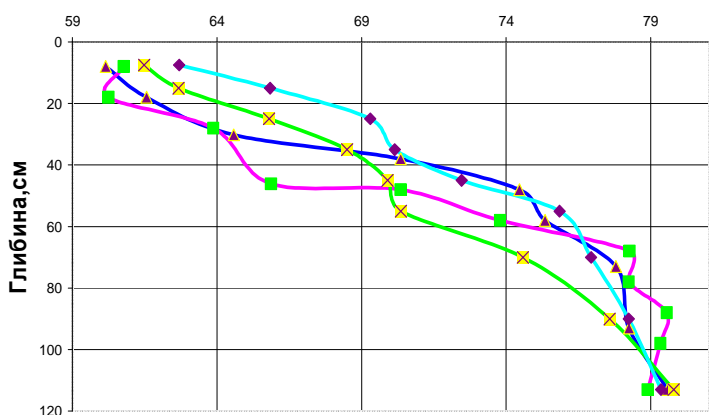
У досліджуваних варіантах із збільшенням глибини ґрунтового профілю до 90см, показники пористості поступово збільшуються до 58% на глибині 60см та 58% на глибині 80см. Слід відмітити, що із зростанням глибини до 90-120см і більше відбувається різке зменшення

показника пористості від 56% до 57% для розрізів №2 та 4, тоді як розрізи №1 та 3 (20-30 років перелугу) характеризуються збереженням максимальних показників.

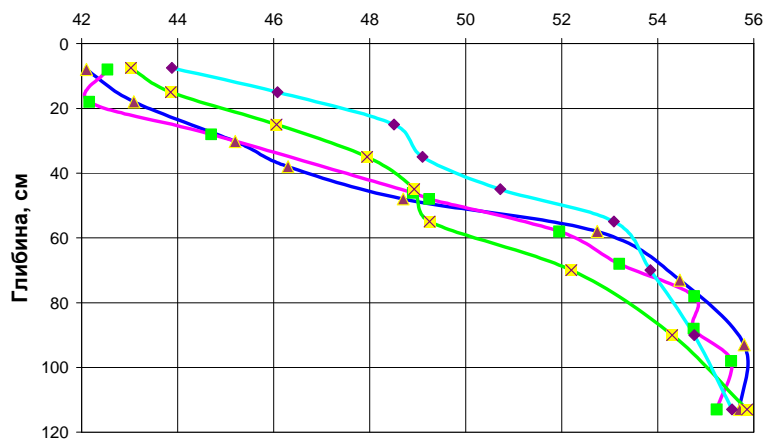
Показники максимальної гігроскопічності істотно не відрізняються для різних форм використання (рис. 4).

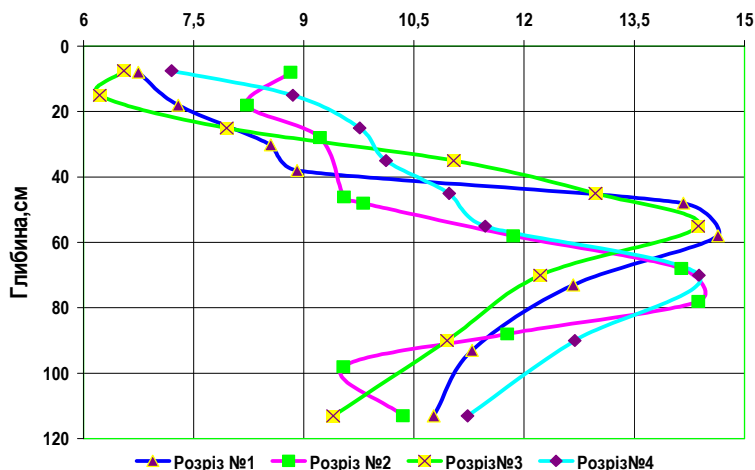
Рис.4. Максимальна гігроскопічність чорнозему вилугуваного, %
1 - 20 років, 2 - агроценоз, 3 - 30 років, 4 - 60 років.

Рис. 5. Повна вологоємність чорнозему вилугуваного, %
1 - 20 років, 2 - агроценоз, 3 - 30 років, 4 - 60 років.

Рис. 6. Найменша вологоємність чорнозему вилугуваного, %
1 - 20 років, 2 - агроценоз, 3 - 30 років, 4 - 60 років.

Рис.7. Вологість в'янення чорнозему вилугуваного, %
1 - 20 років, 2 - агроценоз, 3 - 30 років, 4 - 60 років.

У зв'язку з відсутністю суттєвих перетворень твердої фази ґрунту при перелоговому використанні, максимальна гігроскопічність досліджуваних ґрунтів змінюється несуттєво і різниця знаходиться в межах статистичної похибки. У верхньому гумусовому горизонті спостерігається незначна тенденція до збільшення максимальної гігроскопічності, очевидно пов'язана із збільшенням гумусованості.

В результаті дослідження показників повної вологоємності (ПВ) виявлено, що для досліджуваних форм використання чорнозему вилугуваного властивим є, в основному, зосередження по всій глибині профілю в межах 59-80% (рис.5). В межах від 80 до 100см спостерігаються найбільш високі показники, які варіюють в межах 76-79%.

Досліджувані ґрунти характеризуються досить значним показником найменшої вологоємності (НВ), які проявляють наближені тенденції для розрізів №1, 3 та №2,4 (рис. 6).

Із зростанням глибини ґрунтового профілю НВ коливається в межах від 42 до 56%. На глибині 10-58см НВ має відносно сталі показники в межах 42-46 %. При зростанні глибини до 80см, показник НВ зростає до 52- 54% для розрізів № 1,3, де при збільшенні глибини до 80см відбувається стрімке збільшення НВ, яке досягає максимальних значень в 56% на пасовищі на глибині 97см.

При дослідженні показників вологоємності в'янення (ВВ) не виявлено різких відмінностей залежно від форм використання як в кількісних показниках, так і в простежуваних тенденціях (рис. 7).

Так, для розрізів №1, 3 характерне одновіршнє істотне зростання з 9 до 14% на глибині 40-60см. При збільшенні глибини ґрунтового профілю понад 60см спостерігається різке зменшення ВВ до 9.8% на глибині 100см. Показник ВВ для агроценозу характеризується значною

амплітудою коливань по всій глибині ґрунтового профілю та меншими показниками ВВ, максимальні значення яких не перевищують 14.7%. Мінімальний рівень ВВ не опускається нижче 7 % по всьому профілю. Слід відзначити наявність двох максимумів для агроценозу у 14.7% на глибинах 30 та 80см, а також наявність мінімуму у 5.4 % на глибині 50см.

Таким чином, показники ВВ істотно не відрізняються як за абсолютними значеннями, так і за характером амплітуди.

Висновки. Водно-фізичні властивості чорнозему вилугуваного різних форм використання на досліджуваній території проявляють достатню кількість подібних за характером і тенденціями змін, що свідчить про відсутність різких відмінностей. Чорнозем вилугуваний перелогових земель Заставнівської ерозійно-карстової рівнини Прут-Дністровського межиріччя характеризується стабільними показниками водно-фізичних властивостей незалежно від тривалості перелогового стану і способів використання.

Список літератури:

1. Андрейчук В., Ридуш Б., Помогайленко А. Дністровський каньйон - перлина української природи // Нові обрії. Наук. пр. Ін-ту фундам. дослідж. / За ред. В.О. Шумлянського -К.: Логос, 1998.-Вип. 8. - С. 36-49.
2. Географія Чернівецької області / За ред. Я.І. Жупанського.- Чернівці: ЧОД, 1993.-192с.
3. Лугова О.М. Етапність розвитку долинно-ерозійних систем Північно-Західної частини Прут-Дністровської височини /О.М. Лугова//Український географічний журнал.-2004.- №1.-С.12-17.
4. Польшина С.М. Ґрунти Чернівецької області: Навчальний посібник / С.М. Польшина.- Чернівці: Рута, 2005.-74с.
5. Шикуча М.К. Вплив мінімальної обробки на родючість чорноземів /М.К. Шикуча, О.В. Демиденко // Вісник аграрної науки.-2004.-№ 8.- С.18-23.

WATER-PHYSICAL PROPERTIES OF LEECHING CHERNOZEM OF LAY LANDS ON PRUT-DNIESTER INTERFLUVES

V.V. Romanyuk, O.N. Vanzar

The water-physical properties of leeching chernozem on Prut-Dniester interfluves were investigated. Chernozem is characterized by stable performance of water-physical properties regardless of the length of fallow and uses are established.

Key words: Prut-Dniester interfluves, leeching chernozem, water-physical properties, agrocoenosis

Одержано редколегією 10.02.2012